

vtisov nisem povedal še ničesar. Ako se leksikon spušča v takšne oznake, potem bi morale nastati na podlagi podrobne seznanitve z vedo, ki se imenuje karakterologija. Brez tega je vse podobno gradivo zgolj in samo impresionistična deskriptivnost.

Načelno bi bilo treba razmisliti tudi, če ne bi kazalo pri imenih, ki so sporočena v tuji pravopisni podobi, bolj dosledno in več sloveniti. X. zvezek na primer piše Schwegel in Stefan, kar bi bilo iz več razlogov potrebno spremeniti v Zvegelj in Štefan. Pisava v nemški obliki je pač samo formalnega pomena, saj stvarnih razlogov zanjo ni. Pisne in jezikovne različice imen, ki so posledek kulturnopolitičnih ali pravopisnih vzrokov, spadajo v oklepaj pri tistih ljudeh, ki so po rodu ali pripadnosti slovenski.

Podobnih opomb ni mogoče posploševati v kakršno koli načelno negodovanje. Prav na problematičnih zgledih je najbolj vidno, kako potrebno je imeti izdelan instrumentarij ocenjevanja in obvladanja delovne metode. Brez tega bi bila eklektična sestavljanja stavkov, neuravnanost pogledov in pomankanje čuta za ločevanje bistva od prigodnega nad zrelim, treznim in poštenim odnosom od dela, ki je pri takem početju še posebno nujno.

X. zvezek *Slovenskega biografskega leksikona* potemtakem ni pisan suho in povsem faktografsko-informativno. Njegova vrednost je v izčrpnosti navedenih imen in v kritično-angažiranem pisanju. Ne prinaša samo poglavitnih podatkov, marveč te podatke razlaga in povezuje, kar pomeni, da predstavlja vsakega od obravnavanih kot polnokrvno kulturno osebnost. Iz suhe leksikonske paradigme se tudi ta zvezek dviga zato, ker ni neprizadet informator, marveč vodnik in svetovalc. V tem pa je njegov pomen za prihodnost slovenske kulture.

Jože Pogačnik

KNJIŽEVNOST

JOŽE OLAJ, ARGONAVTI. Pesniški prvenec Jožeta Olaja Argonavti* razkriva dokaj samosvojega in samostojnega razmišljajočega ustvarjalca, ki se razumno izogiba nesmiselnemu izrazu ekshibicionizmu, kakršnega opazamo v produkciji mlajšega, v literaturo prihajajočega rodu. Jožetu Olaju, tako nas prepričuje njegova zbirka, še vedno pomenijo izpovedno jedro, tematska razsežnost, snovne variante in tem primeren izraz poglavitne sestavine in smisel ustvarjanja z besedo. V tem se izraža resnost njegovega dela in zanimivost njegovega argonavtskega pohoda v Poeido, v deželo onkraj Kolhide, ki »ni kraj, temveč stanje«. Morda se je v nekaterih primerih približal beatniški pesniški orientaciji (v ciklu Tisa, formalno še posebno v pesmi *Introdukcija*), sicer pa je doživetje sveta in njegova pesniška upodobitev izvirna, ali bolje rečeno osebno pristno doživeta in v pesnikovi ustvarjalni volji prenetena. Odprto ostane vprašanje izrazitosti in širše veljavnosti pesnikovih spoznanj in odkritij.

V petih snovno zaokroženih ciklih oblikuje Jože Olaj v bistvu tri poglavitne teme: preteklost, sedanost in iskanje nečesa tretjega, pot v Poeido. Prvi dve temi sta v tem zapisu sicer označeni zelo nepoetično, pa si bomo zanj izposodili pesnikove metafore: »Hodiš po pesku / z motnim spominom na otroške

* Jože Olaj, *Argonavti*. Založba Obzorja 1968.

stopinje / in stopaš v obzorje velike reke.« Med *otročimi stopinjami* in *obzorjem velike reke* se je v pesniku spletel za izpovedovanje poglavitnega konflikta, ki se izraža v nasprotjih in vrednotah, pri čemer mu za doživljajski čar mladosti zadoščajo skromne oznake, medtem ko se pri odkrivanju in označevanju sveta pesnik obširneje pomudi. Že v uvodni pesmi je jasno izpovedano spoznanje, da bi bilo človekovo prizadevanje izbrisati iz spomina mladostne stopinje, za katere se zdi, kakor da so mu ovira na poti v obzorje velike reke, nesmiselno in tudi nemogoče: Vrani se mu krohotajo: Nikoli / ne boš mogel do konca ubiti / svoje pojoče krvi.

Ta konflikt je izražen tudi v ciklih, ki jih pesnik tematsko navezuje na izjave ali delo dveh rojakov, prijateljev, Otta Tolnaja in slikarja Jakija. Medtem ko je v ciklu *Tisa domačijijski element*, če s tem nisem preozko konkreten, poglavitni, pa se v ciklu *Freska*, ki se navezuje na Jakijeve motive, sprosti tudi pesnikova besedna ustvarjalnost in skuša ponazoriti Jakijevo fantastično slikovitost, grozo in strah, kakor jo izražajo iz brezmejnne fantazije porojene pošasti in drzne barvne kompozicije.

Medtem ko je pesnikov odnos do *otročih stopinj* blag, pomirjajoč, pa postane napadalen in kritičen do *obzorja velike reke*, ko ga je поблиže spoznal. Kajti spoznal je praznino, ničevost in majhnost tega sveta, če omenim le nekatere poteze tega spoznanja. In v pesmi *Credo* je konflikt s sedanostjo, s konkretnim obzorjem velike reke, z mestom, zelo konkreten tudi v pesnikovi deskripciji: Mesto / jutri bom stopil pred tvoja obzidja / rekel bom vse sem izbljuval / vse lažne vere mesto jutri bom / privihral na vrancu iz jeze / jutri bo za teboj le še prah. Vendar ta grožnja verjetno ne velja samo mestu, pač pa »votlemu veku« nasploh, v katerem »vsak v svojem gradu vihtimo / meče s perjanicami šuštimo / vsak v svojem risu / svoje sanje utapljam« ali v katerem »Jaz sem zveličar si pojemo / in si domišljamo da smo / v samih copatah skočili v neskončnost«.

Tako osebna doživetja in spoznanja v splošnost in prav v teh in takšnih oznakah dobivajo težo in pomen. Čeprav niso nova, so pa vendar intimno, skozi svoj doživljajski svet spoznana in razkrita. Zato so tudi prepričljiva.

Bolj literarno, bolj skonstruirano izzveni nekoliko nabreklo podana pot v *Poeido*, ki si jo je poet ustvaril za kompenzacijo nepomirljivega konflikta med preteklostjo in sedanostjo, med domačnostjo in mestom. To stanje »bo zemljevid nove pokrajine / vrtinec besed / na presenetljivo nov način«. Morda je v tem obljuba in volja novega snovanja, rešitev iz stiske, izvirajoče iz spoznanja, da ni vrnitve v mladost, da je sedanost votla in nezadovoljujoča, vendar pa je tudi *Poeida* samo fantazija stvaritev, minljiva rešitev. Kajti »odslej ne boš več / središče pesmi«, ker »tiho in mirno bo / vrenje sveta / bo mirno in tiho«. Takšna pomiritev je literarna, s katero pesnik pač sklepa svoje ustvarjalno iskanje v zbirki, saj dosti bolj prepričljivo zveni spoznanje v uvodni pesmi: Nikoli / ne boš mogel do konca ubiti / svoje pojoče krvi. In v korist dokaj samosvojemu pesniškemu snovanju bi bilo, da ne zataji svoje pojoče krvi.

Francè Vurnik